

Ett EU-val mellan flams och trams

av Bengt-Åke Wennberg

Möte på Märta's Kafé i regi av naturskyddsföreningens klimatnätverk i Degerfors.

Debatter och analyser av EU-valet har stärkt mig i den uppfattning jag förde fram i min förra blogg. Vi står mitt i ett paradigmskifte. Genom detta skifte har samtalen förlorat den språkliga grund (doxa) som tidigare gjort goda överenskommelser och kompromisser möjliga. Det uppstår ett vacuum som måste fyllas.

Samtalandet blir då prat av gammal vana snarare än en aktivitet i vilken sakfrågor behandlas. Personliga påhopp och snedsteg blir huvudtema för diskussionerna. Våldsamheter, hot, kriminalitet och maktmissbruk följer i paradigmskiftets spår eftersom sedan länge inarbetade normer och moraliska ställningstaganden blir kraftlösa. Detta kan man klaga på och beklaga sig över. Utan att förstå paradigmskiftets orsaker och natur blir emellertid analyserna av sådana fenomen mest gnäll och skäll och leder ingenstans.

För att belysa detta skall jag här travestera [en artikel av Sven-Eric Liedman i tidskriften ETC](#). Min travesti på hans artikel lyder så här:

Det som borde oroa politikerna, ledarskribenterna och alla oss andra är att det politiska liv vi sysslat med så intensivt under alla dessa år kan upplevas som något långt bort från vanligt vardagsliv. Borde det inte vara självklart i en demokrati att politikernas tankar, massmedias reportage och sociologernas teorier om samhället och analyser av väljarnas preferenser borde ha direkt koppling till det alldeles vanliga, oglamorösa livet. Deras viktigaste uppgift borde vara att skapa en rymd över detta liv, ge material för egna reflektioner över det som dagligdags händer, inspirera till egna nya insikter – ja, göra tillvaron rikare, samvaron med andra människor intressantare och var och en som tar del av samtalet en mer medveten samhällsmedborgare.

Nu blir de samtal som förs och de analyser som görs när det gäller EU-valet bara flams och trams. På Märta's kafé den 24 maj skapades emellertid av naturskyddsföreningens klimatnätverk i Degerfors ett samtal utan den vanliga pajkastningen. Frågorna som ställdes var vad vi som fanns och verkade i Degerfors kunde göra för att stödja miljön och vilket stöd vi kunde få av politiken. Mötet på Märta's Kafé blev ett strålande undantag från de vanliga debatterna där rikspolitiken och partiintresset dominerar. Det blev ett fint exempel på vad vi samtalat om i vårt utvecklingsprojekt i Ölsdalen några dagar tidigare.

SAMARBETSDYNAMIK AB

Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 0586 726 126, 070 590 94 30

Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se

<http://www.samarbetsdynamik.se>

På vårt eget möte i Ölsdalen samtalade vi om hur vi, var och en av oss, kan medverka till att skapa samtal och göra sådana inspel i debatten som är mer konstruktiva och anpassade för vår tid än vad vi förmår göra i dag? Vi kallade dessa "nya" samtal för zamtal med "z" för att skilja dem från de gamla. Min uppfattning är att i tider av stora skiften måste allt fler åta sig att föra sådana samtal. Först då kan paradigmskiftet ske smidigt och utan våld. Det behövs då inga övergripande beslut om vem som skall ges inflytande. Makt och inflytande hamnar efter en sådan transformation automatiskt där de bäst gör nytta. Detta var ju också EU:s stora mål en gång i tiden.

Problemet med dagens EU-debatt är att den startar från fel håll. Den utgår från grundtanken att det är någon slags "överhet" som skall göra något åt klimatet och att detta kräver att man "får de underställda/medborgarna" att agera på det ena eller andra sättet. Visst har det som överheten kan göra stor betydelse. Men vad detta skulle kunna vara kan inte överheten ensam lista ut eftersom det är något som bestäms av aktörerna i det sociala systemet. För att veta vad som hindrar och vad som stödjer en önskad utveckling krävs en genuin förståelse för vad medborgare i praktiken har möjlighet och vilja att bidra med, och hur de resonerar om sin situation. Detta får man endast reda på genom den typ av samtal som fördes på Märtas kafé.

Jag tror inte politikerna är ovilliga att lyssna på väljarna. Men de är fast i en roll. Det är också något fel på dialogen. Man skulle kunna citera Hamlet

"Upp flyga orden, tanken stilla står. Ord utan tanke himlen aldrig når".

Det som sägs av menigheten ger inte överheten någon ledning och det som predikas av överheten knyter inte an till den konkreta verklighet som människor lever i. För att förstå varför kloka människor i båda lägren ändå väljer att göra som de gör måste vi gå på djupet med frågan. Så här resonerade jag på vårt möte om zamtal i Ölsdalen.

Kulturen styr doxan och språkbruket. När kulturens fundament hotas så samtalas det vanemässigt med hjälp av det "gamla" språkbruket även om de frågor, som skulle behöva samtalas om, blivit helt annorlunda och borde analyseras på ett helt annat sätt. Eftersom alla andra resonerar som de gör kan vanan inte brytas. Vanan blir dessutom så självklar att den inte kan ifrågasättas. Men om samtalandet inte kan ifrågasättas så avlägsnar sig också samtalandet i rask takt från verkligheten. Det blir prat utan substans.

Industrisamhällets kultur grundades på att "rationella" resonemang och kloka "värderingar" kunde delas av alla människor bara de var rätt informerade. Alltså – om jag bara bättre satte mig in i Din situation skulle jag se och känna detsamma som Du. Om Du bättre satte Dig in i min situation skulle du känna och resonera som jag. Sådana resonemang tar för givet att det någonstans finns en redan given rationalitet och ett bästa värdesystem. Det gäller då bara att komma fram till dessa så blir vi alltid överens. Så såg världsbilden ut vid förra sekelskiftet.

Att finna de bästa samverkansformerna och avgöra vad som skulle vara de bästa värderingarna blir då bara ett informationstekniskt problem. När någon väl samlat ihop all sådan information och skapat ett program som räknar ut och presenterar det "bästa" och mest rationella beteendemönstret och de mest konstruktiva värderingarna är det sedan bara att "få alla att" följa det man räknat ut. Diktatorn visar sitt fula tryne. Det är här vi går fel.

Så här resonerar Zygmunt Bauman i boken "Vi vantrivs i det postmoderna": För att den gamla industriella tanken skall fungera kan det inte bara vara jag som förutsätter en ömsesidighet. Ömsesidigheten måste i så fall återgäldas. Andra måste kunna se samma sak på mitt sätt. Jag måste kunna förvänta mig att den andre kan acceptera samma rationalitet som jag själv och att den andre, i min situation skulle tänka och uppträda som jag gör. Våra värderingar skulle då i grunden alltid vara lika.

Vi vet av egen erfarenhet att detta antagande inte gäller. Vi vet att våra subjektiva överväganden skiljer sig åt. Det finns ingen generell och övergripande standardrationalitet eller standardvärdering man kan luta sig mot. Detta framgår tydligt av EU-valet där värderingsfrågan blir allt mer polariserad och där de "rationella" lösningar på olika problem som framförs inte får gehör utan bara spår på motsättningarna och ökar polariseringen.

Olikheterna mellan oss i dagens samhälle har inte blivit mindre. Tvärtom så blir olikheterna allt mer fundamentala och allt större. Vi tycker och tänker allt mer olika och vi har olika situationer att hantera. Var och en av oss skapar sig sin egen speciella bild av verkligheten. Trots detta måste vi nu, som allt mer självständigt tänkande människor, koordinera oss för att undvika den klimatkatastrof som vi hotas av.

De värderingar och lösningar som presenteras av våra politiska representanter, elit och ledare kan utifrån deras eget tänkande vara hur rätt som helst. För att fungera måste i så fall alla andra övertygas om deras riktighet och "fås att". Vi vet emellertid av erfarenhet att om vi begränsar oss till att följa "his masters voice" så handikappas vi som människor. Var och en måste själv ta ställning till sin situation, agera efter sitt bästa förstånd och ta ansvar för sitt handlande. Det kommer inte på fråga att ge upp denna autonomi. Därför måste det till samtals.

- Dessa samtals måste göra våra resonemang *förenliga* – inte likadana. Vi kallar det som händer för *kunskapsintegration*.
- Samtalen måste frigöra oss från schematiska och allt för övergripande påståenden och tvinga oss att bli mer *precisa*. Först då blir förenligheten realistisk.
- Samtalen måste skapa en *fokusförskjutning* från den i dag överdrivna och ensidiga betoningen på vad överheten behöver göra, kunna och förstå till vad medborgare i allmänhet behöver kunna, göra och förstå. Detta betyder att samtalen måste ordsätta det *praktiska kunnandet* så att det kan ges ökad vikt och betydelse i våra och andras överväganden.

- Samtalandet måste också ta en annan *utgångspunkt* – nämligen bygga på insikten att det är den enskilde aktörens kunskap och val som formar skeendet, inte överhetens abstrakta filosofier och styrning.

Jag skall i kommande bloggar återkomma till de problem vi möter om en sådan transformation av samtalandet skall kunna bli verklighet.